

برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای

نویسنده: دکتر خلیل کالانتاری

ناشر: انتشارات خوشبین

سحر نعمت اللهی صفائیان / دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای

- تحلیل نظام سکونتگاهی و ساماندهی آن
- مکانیسم‌های اقتصاد منطقه‌ای

فصل اول: مفاهیم و تاریخچه

در این فصل نویسنده به تعریف مفاهیمی همچون توسعه و انواع مناطق برنامه‌ریزی پرداخته است. وی توسعه را از دیدگاه‌های مختلف بررسی کرده و آن را هم‌معنی افزایش درآمد سرانه، رشد اقتصادی و افزایش سطح رفاه قرار داده است. درک این مفاهیم به خواننده جهت تحدید موضوعات ذهنی و عینی از نظر قراردادی و کارکردی کمک خواهد کرد و مقصود دستیابی به تعریفی دقیق و جامع از برنامه‌ریزی و انواع آن است. آنچه در قسمت دیگر این فصل بدان پرداخته است، ارائه‌ی تاریخچه‌ای از برنامه‌ریزی منطقه‌ای در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه می‌باشد.

فصل دوم: شکل‌گیری و رشد اندیشه‌های توسعه منطقه‌ای

این فصل با عنوان شکل‌گیری و رشد اندیشه‌های توسعه منطقه‌ای به تئوری‌های موجود در این زمینه می‌پردازد. تئوری‌های رشد و انواع آن، مدل میسرا و... از جمله آن‌ها می‌باشد. در این فصل نویسنده علاوه بر موارد فوق و شرح آن‌ها، به بررسی سیاست سکونتگاهی به عنوان مکانیزمی برای توسعه و رشد روستایی می‌پردازد. وی در این شرح به مسائل و مشکلات موجود بر سر راه توسعه روستایی و نحوه‌ی شکل‌گیری تفکرات مختلف برای مقابله با آن‌ها را به تفصیل بیان می‌دارد. در نظام سکونتگاهی، مسئله‌ی دسترسی مردم

«کتاب برنامه‌ریزی و توسعه منطقه‌ای» اثر «دکتر خلیل کالانتاری» (دانشیار دانشگاه تهران) در زمینه‌ی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، همچنین تئوری‌ها و تکنیک‌های موجود در آن گردآوری شده است. این کتاب در هفت فصل توسط انتشارات خوشبین منتشر شده است.

به گفته‌ی نویسنده ضرورت برنامه‌ریزی منطقه‌ای برای توسعه‌ی مناطق محروم و عقب‌مانده از جمله مسائلی است که بدان توجه کمی می‌شود و بسیاری از کشورها حتی نمی‌دانند در این زمینه چه باید بکنند. بسیاری از برنامه‌هایی که توسط کشورها و مناطق عقب‌مانده اجرا می‌شوند، فاقد استراتژی جامع و پیوند با برنامه‌های ملی بوده و در برخی مواقع تنها به مکان‌یابی جهت سرمایه‌گذاری بخشی منجر می‌شود.

توسعه منطقه‌ای در دهه‌ی ۷۰، توجه بسیاری از برنامه‌ریزان و تئوری‌پردازان را به خصوص در آمریکای لاتین به خود جلب کرد. از آن پس بسترهای تکنیکی تصمیم‌گیری درباره‌ی نحوه‌ی تخصیص منابع، مکان‌یابی پروژه‌های توسعه، ایجاد مراکز توسعه شهری و تشویق برای کاربری ارضی در کشاورزی در درون ادبیاتی شکل گرفته است که به تئوری‌های توسعه منطقه‌ای معروفند.

سرفصل‌های اصلی کتاب عبارتند از:

- مفاهیم و تاریخچه
- شکل‌گیری و رشد اندیشه‌های توسعه منطقه‌ای
- ناکامی‌ها در فرآیند توسعه و بازنگری در دیدگاه‌ها
- تکنیک‌های تحلیل منطقه‌ای
- مکان‌یابی بنگاه‌های تولیدی و خدماتی

به امکانات مورد نیاز نظیر آب آشامیدنی، خدمات آموزشی، بهداشتی، حمل و نقل، تسهیلات فرهنگی و اجتماعی و توجه به آن‌ها از مهم‌ترین ابعاد کیفیت زندگی مردم به حساب آمده است.

فصل سوم: ناکامی‌ها در فرآیند توسعه و بازنگری در دیدگاه‌ها

این فصل به شرح تاریخچه‌ای از تغییر در شرایط اقتصادی و سیاسی و نقش آژانس‌های بین‌المللی در این زمینه پرداخته است. همچنین ارائه‌ی دیدگاه‌های روشنفکری در آن تئورسین‌های وابستگی، انگاره دوگانگی اقتصادی، انگاره مسیر خطی توسعه نشأت به پایین و نواحی اطراف از جمله آن‌هاست.

فصل چهارم: تکنیک‌های تحلیل منطقه‌ای

این فصل با مقدمه‌ای کوتاه در مورد مراحل سنجش سطوح توسعه مناطق، به ارائه‌ی فرمول‌هایی جهت شاخص‌سازی مفاهیم مربوط به آن توجه دارد و نمونه‌هایی از شاخص‌های توسعه آموزشی به کشاورزی، زیرساختی بهداشتی و غیره را به عنوان مثال مطرح می‌سازد. همچنین تکنیک‌های سنجش سطح توسعه را به تفصیل بیان می‌دارد. دانشجویان می‌توانند با مراجعه به این فصل و مرور مرحله به مرحله‌ی آن‌ها، ضمن آشنایی بیشتر با فرمول‌ها، به مثال‌های در این زمینه توجه کنند.

فصل پنجم: مکان‌یابی بنگاه‌های تولیدی و خدماتی

در این فصل نویسنده ضمن ارائه‌ی مقدمه‌ای در رابطه با نزدیکی مناطق و کشورها و پذیرفتن نقش‌های مختلف از طرف مناطق در این مورد به پیچیدگی و وابستگی اقتصاد جهانی به یکدیگر توجه می‌کند. همچنین این فصل به ارائه‌ی تئوری‌ها و مدل‌های مکانی که در زمینه‌ی توسعه منطقه‌ای کاربرد وسیع‌تری دارند، مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است.

تئوری ون تونن von tonen، مدل لئوناردت Launhardt Model، مدل مکان‌یابی صنعتی آلفرد وبر، تئوری مکان مرکزی Central Place Theory، مدل لوش، از جمله مدل‌هایی است که در این فصل به آن اشاره شده است.

فصل ششم: تحلیل نظام سکونتگاهی و ساماندهی آن
در این فصل، نویسنده به تحلیل و تبیین نظام سکونتگاهی و تحلیل فضایی آن، پرداخته و الگوهای ساماندهی را مورد بررسی قرار داده است. وی به ارائه‌ی مراحل ذیل جهت تجزیه و تحلیل در برنامه‌ریزی منطقه‌ای و تبیین کارکردی شهری و برنامه‌ریزی توسعه روستایی پرداخته است.

۱- جمع‌آوری اطلاعات Data Collection

۲- سازماندهی Organization

۳- تجزیه و تحلیل مقدماتی Preliminary Analysis

۴- ارائه‌ی اطلاعات در قالب نقشه‌ها، نمودارها، جداول و روش‌های

دیگر گرافیکی.

از جمله موضوعات دیگر در این فصل عبارتند از:

- ابزارهای مورد استفاده در تجزیه و تحلیل نظام سکونتگاهی
- تحلیل ارتباط فضایی در نظام سکونتگاهی
- نقش ارتباط فضایی در توسعه منطقه‌ای
- تحلیل نظام سکونتگاهی
- تجزیه و تحلیل مورفولوژیکی و جمعیتی
- تجزیه و تحلیل کارکردی نظام‌های سکونتگاهی
- استراتژی توسعه فضایی در مناطق روستایی

فصل هفتم: مکانیسم اقتصادی

در این فصل نویسنده سعی کرده است تا برخی از مدل‌ها و الگوهای مرتبط با برنامه‌ریزی منطقه‌ای را مورد بحث قرار دهد.

- تئوری محدوده بازار
- تفاوت قیمت فضایی
- تئوری قیمت فضایی
- تعادل قیمت بین دو منطقه
- مدل جاذبه

از جمله موارد مورد بحث در این فصل است. نویسنده در تمام این مدل‌ها با ارائه‌ی مثالی عملی سعی در روشن نمودن مطلب بر ای خوانندگان کرده است.